

Motion till riksdagen

1986/87: K230

Birgit Friggebo m. fl. (fp)

Vissa författningsfrågor, m. m.

I en demokrati utgår all offentlig makt från folket. Folkstyrelsens princip är oomtvistlig medan dess former kan variera från tid till tid.

De senaste tjugo åren kännetecknas av att den offentliga sektorn vuxit och att allt fler vardagsnära beslut fattas av politiska organ. Människor har kommit att uppleva de många politiska besluten och den vidgade politiska sfären som intrång i privatlivet. Krav har rests både på ökat politiskt inflytande och delaktighet i de politiska besluten och på en begränsning av den politiska makten och den offentliga sektorn.

Det demokratiska statsskickets former måste anpassas till dessa förändrade förutsättningar. Från liberalt håll anser vi det därför angeläget med en förnyelse av den parlamentariska demokratin och den lokala självstyrelsen.

Fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar

Folkpartiet har således alltid hävdat folksuveränitetens princip och krävt att folkviljan i val skall få omedelbart genomslag på riksdagens sammansättning. Grundlagsreformen vid 1970-talets början var ett betydelsefullt steg i denna riktning genom att första kammaren avskaffades. Samtidigt infördes systemet med gemensam valdag för riksdags- och kommunalval. Som en följd härav kortades mandatperioderna för riksdagen och de kommunala församlingarna till tre år.

Erfarenheterna av systemet med gemensam valdag för riksdags- och kommunalval bekräftar de farhågor som folkpartiet gav uttryck för vid införandet av den gemensamma valdagen. Mandatperioder om tre år har visat sig vara alltför korta för att möjliggöra större förändringar eller för att resultatet av sådana förändringar tydligt skall kunna avläsas.

Systemet med gemensamma valdagar har också haft nackdelen att de kommunala valen har kommit i skymundan. Rikspolitiken har dominerat det politiska utbudet såväl i massmedia som hos partierna. I denna riktning har också de successivt genomförda kommunsammanslagningarna verkat. Systemet med gemensamma valdagar försvårar alltså närmandet mellan styrande och styrda, främst i kommunerna.

Vår grundinställning är därför att valen till riksdagen och de kommunala församlingarna bör ske vid olika tillfällen och att mandatperioden bör förlängas till fyra år i båda fallen.

Under senare år har delvis nya frågor kommit att accentueras i debatten om folkstyrelsens villkor. Hit hör bl. a. frågor kring riksdagens ställning och arbetsformer, om relationerna mellan de politiska organen och förvaltningen, om organisationernas särintressen och allmänintresset. Ett problem som alla partier vunnit nya erfarenheter av är frågan om hur oppositionspartier skall kunna fungera och fullgöra sina granskande och alternativformulerande uppgifter. Detta är en fråga som inte bara är av kortsiktigt intresse för de partier som befinner sig i opposition, utan det har också stor betydelse för folkstyrelsens funktionsförmåga. Å ena sidan är det viktigt att regering och förvaltning underkastas en inträngande granskning. Å andra sidan är det angeläget att partier som efter ett val kommer i regeringsställning är väl förberedda för denna uppgift och snabbt kommer i gång med arbetet.

Ett annat problem är att den enskilde riksdagsledamoten har mycket små resurser till sitt förfogande för att kunna gå på djupet och kunna fullfölja synpunkter och förslag från medborgarna. Vi återkommer till detta senare i denna motion.

Ett tredje problem är att riksdagsledamöterna och parlamentet har små utredningsresurser jämfört med regering, myndigheter, organisationer och företag. Riksdagsledamöterna riskerar därmed att bli i händerna på andras utredande.

Det är uppenbart att riksdagen för närvarande har svårt att fylla sin uppgift att vara folkets främsta företrädare (RF 4 §), riksdagen har kommit att bli maktlös.

Flera förslag har på senare tid presenterats i syfte att göra riksdagens arbete mer uppmärksammat. Ett av dessa är talmannens tankar att det skall vara tillåtet att applådera i kammaren. Att göra riksdagens arbete litet gladare är i sig en mycket angelägen uppgift men det torde inte stärka riksdagens makt.

I många andra länder är parlamentet ett centralt forum för aktuell politisk debatt och granskning av regeringsmakten. I Sverige förs den politiska debatten i huvudsak utanför riksdagen. Att det är så beror delvis på olika tradition i valsystemet och maktfördelningen i länders styrelseskick. Det finns dock enligt vår uppfattning anledning för Sverige att ta till sig inslag från andra parlaments arbetssätt och försöka inordna dessa i vårt land.

Något som återfinns i många länders valsystem men som vi saknar är möjligheten till reella personval. Folkpartiet har under många år arbetat för att ändra det svenska valsystemet i riktning mot ett större inslag av personval.

Det svenska valsystemet ger väljarna små möjligheter att välja kandidat inom partierna. Särskilt i stora valkretsar och inom de stora partierna är detta påtagligt. Väljarna får lätt en känsla att valet vad beträffar personer är avgjort på förhand och att "partiapparaten" sitter inne med den verkliga makten. Det leder också till att riksdagsledamöterna riskerar att uppfatta sina uppdragsgivare som bara partimedlemmar och inte som väljare. Avståndet mellan väljare och valda blir stort.

Folkstyrelsekommittén som nyligen har avslutat sitt arbete har i sitt slutbetänkande presenterat förslag som syftar till att öka inslaget av personval. Kommitténs förslag innebär att väljaren genom en siffermarkering i en särskild ruta på valsedeln får ange om någon annan kandidat än listans första namn skall placeras överst på valsedeln. Väljaren får markera vilken kandidat som helst på valsedeln utan hänsyn till vilka kandidater partiet anmält till skydd för sin partibeteckning.

Folkstyrelsekommitténs förslag ändrar enligt vår uppfattning inte i någon avgörande grad den ordning som för närvarande gäller den enskilda väljarens möjligheter att göra personval.

Vi anser att regeringen i sin beredning av folkstyrelsekommitténs förslag bör ta fram en metod som innehåller ett betydligt större inslag av personval i valsystemet.

I Sveriges riksdag åtgår betydande resurser att bereda och fatta beslut i detaljer om statens budget. Oppositionspartierna har ambitionen att presentera heltäckande alternativa budgetar och enskilda riksdagsledamöter tvingas gräva ner sig i underlaget till de mängder av enskilda anslag som förekommer. Illusionen av att hela riksdagen har ett avgörande inflytande på budgeten hålls levande.

Riksdagen har också till uppgift att vara kontrollmakt för regering och förvaltning. Denna uppgift utgör dock ett marginellt inslag i riksdagens arbete. Den borde kunna utvidgas väsentligt på bekostnad av det omfattande detaljreglerandet av budgeten. Möjligheterna att fullgöra riksdagens kontrollmakt måste enligt vår uppfattning förbättras. Vi har i en särskild motion till detta riksmöte föreslagit skilda åtgärder i detta syfte.

Riksdagens förutsättningar att vara ett reellt maktcentrum och dessutom kunna fullgöra sina granskande uppgifter är till inte ringa del avhängigt de resurser som ställs till riksdagens och de enskilda riksdagsledamöternas förfogande. I dag är förhållandet sådant att riksdagsledamöterna har mycket litet att sätta emot de enorma resurser som andra maktcentra, såväl regeringen som organisationer, myndigheter och företag har byggt upp under de senaste decennierna. Dessa frågor studeras för närvarande av maktutredningen. Vi har i en särskild motion till detta riksmöte angående korporativism mer utförligt tagit upp aspekter på förhållandet mellan folkvalda och dessa tidigare nämnda maktcentra.

Det som enligt folkpartiets uppfattning måste övervägas är att kraftigt förstärka de enskilda riksdagsmännens kontors- och utredningsresurser. Vissa sådana förbättringar har visserligen skett. I dag får partikanslierna i riksdagen bidrag med 1/6 sekreterare per riksdagsledamot mot 1/9 för några år sedan. dock inte tillnärmelsevis i den storleksordning som är befogad för att ge ledamöterna rimliga möjligheter att verka effektivt.

Utgångspunkten bör vara att samtliga riksdagsledamöter som så önskar skall få egna ordbehandlare före den 1 juli 1988. Samtidigt måste var och en få möjlighet att utnyttja de databaser som riksdagen för närvarande planerar att utnyttja.

Redan nu bör dessutom ett principbeslut fattas om att varje riksdagsledamot som så önskar skall få en egen assistent, antingen som sekreterare med kontorsuppgifter eller som politisk sekreterare. Vederbörande assi-

stent skall vara anställd av riksdagen men resp. ledamot skall själv ha rätt att välja sitt biträde.

Mot. 1986/87
K230

En sådan ökning av antalet personer som arbetar i riksdagen kommer att kräva att riksdagen får förfoga över mer kansliutrymmen. Sådana bör kunna beredas i nuvarande utbildningsdepartementets lokaler invid ledamotshuset. I samband med att principbeslutet om det utökade assistentservicen till riksdagsledamöterna fattas bör regeringen vidta åtgärder för att utrymma utbildningsdepartementets nuvarande lokaler.

Sedan nu erfarenhet har vunnits av hur de restaurerade riksdagsbyggnaderna fungerar bör en summerande utvärdering ske. I samband med vårt förslag att utbildningsdepartementets nuvarande lokaler införlivas med riksdagsbyggnaderna anser vi att en omflyttning inom befintliga byggnader bör övervägas. Vi anser sålunda att det vore naturligt om i första hand partiordförandena och deras kanslier vore placerade i den centrala byggnaden dvs. Riksdagshuset Öst. Riksdagen bör ge sin förvaltningsstyrelse i uppdrag att planera för en sådan förändring.

Hemställen

Med anledning av det anförda hemställer vi

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om möjligheter till personval till riksdagen,
3. att riksdagen beslutar att varje riksdagsledamot som så önskar skall vara utrustad med datorstöd före den 1 juli 1988,
4. att riksdagen beslutar att varje riksdagsledamot som så önskar får kostnadsersättning maximalt motsvarande kostnaderna för att kunna anställa sekreterar/handläggarghjälp i enlighet med vad vi i motionen anfört,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående utrymning av utbildningsdepartementets lokaler,
6. att riksdagen beslutar att ge förvaltningsstyrelsen i uppdrag att planera för en omdisposition och utvidgning av riksdagens lokaler i enlighet med vad vi i motionen anfört.

Stockholm den 27 januari 1987

Birgit Friggebo (fp)

Börje StenSSon (fp)

Margitta Edgren (fp)

Ingela Mårtensson (fp)